

ČÁST PRVNÍ

ZAČLEŇOVÁNÍ MAJETKOVÝCH ZAJIŠŤOVACÍCH INSTITUTŮ DO TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Nejprve se pojdme krátce zamyslet nad smyslem zavedení různorodých institutů zajišťujících majetkové hodnoty do českého trestního řízení z širšího úhlu pohledu. Souhrnně lze konstatovat, že předmětné instituty směřují k zachování zajišťovaných majetkových hodnot nejméně v té podobě, resp. v takovém stavu, v jakém se tyto majetkové hodnoty nacházely v okamžiku zajištění, a to na dobu trvání zajištění. Využitím zajišťovacích institutů tak fakticky dochází minimálně k jakémusi zmrazení stávající situace (*status quo*) s cílem zabránit nežádoucí dispozici se zajišťovaným majetkem,¹ zejména zabránit jeho odebrání z dispozice orgánů činných v trestním řízení (ať už jeho zničením, zasaňováním, či faktickým spotřebováním). Lze totiž předeslat, že ve všech případech, kdy je v českém trestním řízení možné přistoupit k zajištění majetku, existuje více či méně pravděpodobné riziko, že osoba, jíž je věc zajišťována, jinak učiní vůči takovému majetku kroky, které zhatí konkrétní účel zajištění.

Jak bude podrobněji vysvětleno v kapitole věnované výběru jednotlivých zajišťovacích institutů, důvody pro zajištění majetku v českém trestním řízení jsou různorodé. Ponechám-li poněkud stranou zajištění věcných důkazů, jehož smyslem je jejich prostřednictvím prokázat trestnou činnost jako takovou, mohu zjednodušeně předeslat, že smyslem těchto institutů je, v souladu s užitým termínem „zajištění“, zajistit, aby bylo posléze možné odčerpat hodnoty nabyté trestnou činností (nebo k této určené či užitě), nahradit z prostředků pachatele škodu, kterou trestnou činností způsobil, či postihnout osobu pachatele na majetku v podobě konkrétní majetkové sankce² ukládané za trestnou činnost, kterou spáchal.

To znamená, že jejich využití je vedeno snahou v konečném důsledku změnit majetkovou situaci osoby, jíž je věc zajišťována (nejčastěji pachatele trestné činnosti), ve prospěch oprávněného subjektu, který se liší podle důvodu zajištění (viz dále). Zajišťovací instituty samy o sobě tuto majetkovou situaci však změnit nemohou a ani nesmějí. Vytvářejí pouze dočasnou záruku toho, že v okamžiku soudního rozhodnutí (jako očekávaného výsledku trestního řízení) bude fakticky existovat

---

¹ Termín „majetek“ je v této kapitole používán v obecném významu, k diferenciaci termínů v českém trestním právu viz dále.

² Termín „sankce“ je používán v souladu s terminologií trestního zákoníku, zahrnuje tedy jak tresty, tak ochranná opatření – § 36 tr. zákoníku.

majetek, o kterém by mohlo a mělo být určitým zákonem předpokládaným způsobem rozhodováno.

Z historického vývoje legislativní úpravy České republiky (stejně tak jako ze zaměření souvisejících mezinárodních úmluv sjednávaných v průběhu času³) vyplývá, že do trestněprávních norem států jsou majetkové zajišťovací instituty zakotvovány postupně, s nárůstem společenských požadavků na zajištění jednotlivých v úvahu přicházejících majetkových nároků, jež mají být ze zajišťovaného majetku posléze uspokojovány.

Po – dalo by se říct standardní – možnosti zajištění věcných důkazů tak v první řadě přichází na řadu úprava zajištění nároku poškozeného na majetku pachatele.⁴ Jinak řečeno obrana dotčených individuálních zájmů, které jsou v tomto případě představovány poškozenými z trestné činnosti, historicky většinou předchází širší obraně zájmů kolektivních, které z pohledu trestního práva reprezentuje stát. Jedním z důvodů může být i skutečnost, že společnost prostřednictvím svých zákonodárců dokáže většinou pružněji reagovat na konkrétní újmu způsobenou jednotlivcům než na neurčitou újmu způsobenou společností jako celku. Zatímco si každý z nás dovede snadno představit příběh konkrétní oběti, který újmu jednotlivce doprovází, představit si újmu společnosti, ať už v podobě výnosů generovaných z trestné činnosti, třeba i „bez konkrétního poškozeného“ (např. z drogové trestné činnosti, z prostituce, z daňové trestné činnosti apod.), či v podobě blíže nespecifikovaného ohrožení společnosti již samotným páčáním trestné činnosti bez ohledu na její charakter, je obtížnější. (Zároveň je zřejmé, že stát, který na sebe bere právo potrestat pachatele trestné činnosti, by se měl minimálně pokusit zaručit, že jí narušené vztahy budou reparovány – zjednodušeně řečeno, že potrestání pachatele nepůjde na úkor poškozeného.)

Přesto jednotlivým státům postupně dochází,⁵ že právě majetkový postih pachatelů představuje účinnou prevenci páčání trestné činnosti (která by se zejména neměla vyplácet) a v neposlední řadě i značný příjem peněžních prostředků do

---

³ Více k tématu mezinárodních smluv v této oblasti viz např. DUNKER, G. ve spolupráci s TREŠLOVÁ, L. *Český právní rámec odčerpávání výnosů ve světle mezinárodních standardů ve srovnání s legislativou ve vybraných státech. (Srovnávací analýza)*. Projekt na posílení boje proti korupci a praní špinavých peněz. ECCU-316-ACAMOL-CZ-TP7/2015.

⁴ Zajištění nároku poškozeného znal již zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), stejně tak jako navazující zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nahrazený následně zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který již ve svém původním znění rovněž upravoval zajištění nároku poškozeného na majetku obviněného, a to v § 47, kde je totéž upraveno i v aktuálně účinném znění tohoto zákona.

⁵ K postojům některých států Evropské unie k zajišťování výnosů z trestné činnosti viz rovněž např.: *Eurojust News. Issue No. 13. (The main issue: Freezing and confiscation of the proceeds of crime)* [online]. Eurojust Press & PR Service, 2015. Dostupné z: www.eurojust.europa.eu.

státní pokladny.⁶ Zatímco je totiž u přiznaného nároku na náhradu škody s využitím zajišťovacího institutu v ideálním případě následným příjemcem pachatelových peněz konkrétní poškozený, v případě, že dojde k odčerpání výnosů z trestné činnosti či vymožení peněžních prostředků z majetkových sankcí, se stává jejich příjemcem stát.⁷ Silící společenský požadavek na odčerpání takových peněžních prostředků pak zvyšuje požadavek na existenci dostatečně rychlých a účinných nástrojů zajišťujících, že skutečně bude co odčerpat.

Proto jsou tedy do trestněprávních předpisů postupně začleňovány instituty umožňující zajistit nástroje trestné činnosti a výnosy z ní, případně umožňující zajistit výkon v úvahu přicházejících majetkových sankcí. Samostatnou linií ve vývoji procesu zajišťování pak představuje institut zajištění tzv. náhradní hodnoty.⁸

Otázkou, kdy a v jaké podobě byly zmíněné majetkové instituty začleněny do trestního řádu České republiky, se budu zabývat v části věnované zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z ní a zajištění náhradní hodnoty podle § 79a až 79g tr. řádu. V tuto chvíli bych ráda předeslala následující: Ačkoliv jsou zajišťovací majetkové instituty velice účinným procesním nástrojem v boji s trestnou činností, bez jasně stanovených zákonných pravidel jejich používání stojících na základních principech právního státu se mohou stát nástrojem svévole státní moci. Je totiž třeba zdůraznit, že využitím majetkových zajišťovacích institutů (a to nejen v oblasti trestního práva) dochází k omezení jednoho ze základních lidských práv a svobod – k omezení práva vlastnického. Proto je bezpodmínečně nutné již v legislativním procesu dbát na takové znění dotčených právních norem, které bude v souladu s těmito (ústavně zakotvenými) principy, stejně tak jako je nutné tyto právní principy v rámci celého procesu rozhodování o zajištění majetku také důsledně dodržovat.⁹

⁶ Ke statistickému přehledu zajištěných majetkových hodnot v trestních řízeních ve státech Evropské unie v letech 2010 až 2014 více viz např. Europol Criminal Asset Bureau. *Does crime still pay? Criminal asset recovery in the EU* [online]. European police office, 2016. Dostupné z: www.europol.europa.eu.

⁷ K reálným možnostem poškozeného v českém trestním právu uspokojit se i z těchto prostředků viz dále.

⁸ K výkladům jednotlivých pojmů viz část třetí. Možnost zajištění náhradní hodnoty ani mezi státy Evropské unie stále takovou samozřejmostí není. Zajištění náhradní hodnoty v podobě, jak ji zná náš trestní řád, není zatím možné například ve Slovenské republice – více viz opět např. KURŽEJA, J. *Současný stav odhalování výnosů z neznámých zdrojů a možnosti jejich identifikace a odčerpání*. Praha: Scientia, 2010, s. 67–87.

⁹ „V trestním řízení dochází k významným zásahům do práv a svobod jednotlivých fyzických osob. Trestní řízení se vyznačuje státním donucením. Je proto naléhavě potřebné stanovit takové postupy (pravidla), které se označují jako zákonné (právními předpisy dovolené).“ – JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 26.

Z těchto důvodů si nejprve ujasníme zakotvení zajišťovacích majetkových institutů v právním řádu České republiky. Zmíněné zásady (či principy) vztahující se ke zvolenému tématu se nicméně podle mého názoru nejlépe vysvětlují na konkrétních situacích, v nichž sehrává jejich aplikace svou roli. Proto půjde v bezprostředně následující kapitole pouze o jakési shrnutí českého právního rámce dané problematiky, nikoli o podrobný výklad k dále zmíněným právním předpisům či jiným pramenům práva, které budou případně rovněž konkrétněji rozvedeny tam, kde se jich bude výklad týkat.

ČÁST DRUHÁ

PRÁVNÍ RÁMEC ZAJIŠŤOVÁNÍ MAJETKOVÝCH HODNOT V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Stejně tak jako u jakékoliv jiné normativní právní úpravy je třeba i v případě zajišťování majetku v trestním řízení zaměřit svoji pozornost nejprve na **Ústavu ČR**, resp. zejména na **Listinu základních práv a svobod** jako součást ústavního pořádku České republiky. Při respektování všech základních ústavních principů lze z tohoto hlediska zdůraznit čl. 11 Listiny, z něho pak zejména odst. 1, mimo jiné stanovující, že každý má právo vlastnit majetek a vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu, a odst. 4, stanovující, že vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.¹⁰ Dále je nutné připomenout minimálně čl. 39, zakotvující, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.¹¹ Hned od počátku je totiž dobré si uvědomit, že jakékoliv omezení vlastnického práva se dotýká jednoho z nejzákladnějších lidských práv, a podle toho je k dané problematice nutné přistupovat. Z uvedeného vyplývá, že dochází-li v rámci trestního řízení k omezování vlastnických práv, musí se tak dít bezpodmínečně na základě zákona, za zachování všech zákonem stanovených pravidel, kterým bude i ve světle ústavních principů následně věnována samostatná podrobná pozornost.

---

¹⁰ Více viz WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, J. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 317, k čl. 11 odst. 4: „V souvislosti s ústavní úpravou expropriace majetku je třeba upozornit, že i v demokratickém právním státě je ultima ratio připuštěna možnost zbavení vlastnictví bez náhrady jako trest (pokuta, peněžitý trest, propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty). Trest zabavení či propadnutí majetku, případně opatření spočívající v jeho zajištění však nesmí být nepřiměřený.“

¹¹ Srov. tamtéž, s. 808, k čl. 39: „Veřejná žaloba má povinnost stíhat všechny trestné činy a zákonodárce musí při zavádění a novelizaci té které skutkové podstaty pamatovat na to, aby nevytvořil prostor pro libovůli, tedy aby se nestala masovou situací, kdy je pouze a jen na policii (či státním zastupitelství), zda se vůči konkrétní osobě rozhodne či nerozhodne nasadit zjišťovací prostředky, které má k dispozici, s vědomím, že s pravděpodobností hraničící s jistotou naleznou podklady pro trestní stíhání cíleně vybrané osoby (např. ve věkové kohortě mladých dospělých ohledně držení konopí setého).“

Budu-li dále postupovat od obecného ke konkrétnímu, musím na druhém místě zmínit mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána.¹² Připomenu alespoň některé z **mezinárodních smluv**,¹³ které se tématu zajišťování majetku v trestním řízení dotýkají konkrétněji, tj. mimo rámec stěžejních úmluv upravujících oblast trestního práva obecně, resp. zejména úmluv, na nichž stojí trestněprávní evropská spolupráce.¹⁴

Základní dokument, z něhož je i v tomto případě třeba vycházet, představuje na mezinárodním poli Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950 (č. 209/1992 Sb.), včetně dalších smluvních dokumentů na tuto navazujících, jejíž příloha č. 1, tj. Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, v čl. 1 zakotvuje ochranu vlastnictví (obdobně jako výše zmíněná Listina): „Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva. Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“¹⁵

¹² Článek 10 Ústavy: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ Více viz např. SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 125, bod 4: „Splnění všech tří podmínek v první části čl. 10 výslovně uvedených je podmínkou, aby se mezinárodní smlouva stala ex constitutione (aniž by bylo třeba dalších projevů vůle státu) ‚součástí právního řádu‘; rozumí se tím nepochybně právní řád ČR, tedy právní řád vnitrostátní, a nikoli právní řád mezinárodní.“

¹³ K problematice vztahu mezinárodního práva k vnitrostátnímu viz např. FENYK, J., KLOUČKOVÁ, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestním řízení*. Praha: Linde, 2013, s. 34: „Jestliže mezinárodní smlouva není převzata do vnitrostátního práva zvláštním ustanovením v ústavě nebo jiném obecně závazném právním aktu, nepřichází použití takové smlouvy v rámci vnitrostátního právního řádu v úvahu.“

¹⁴ Evropská úmluva o vydávání ze dne 13. prosince 1957, sjednaná v Paříži (č. 549/1992 Sb.), včetně dodatků, Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních ze dne 20. dubna 1959, sjednaná ve Štrasburku (č. 550/1992 Sb.), včetně dodatků, Evropská úmluva o předávání trestního řízení ze dne 15. května 1972, sjednaná ve Štrasburku (č. 551/1992 Sb.), včetně dodatků, Úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie ze dne 29. května 2000, podepsaná v Bruselu (č. 55/2006 Sb. m. s.), včetně dodatků.

¹⁵ Více viz rovněž KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, např. s. 1269, bod 55: „Zásah do práva na pokojně užívání majetku lze tedy obecně ospravedlnit, pokud k němu došlo na základě zákona (princip legality); pokud sledoval legitimní cíl v podobě veřejného/obecného zájmu (princip legitimacy); a konečně pokud bylo při realizaci zásahu dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi zájmem na ochraně majetku jednotlivce a širšími společenskými zájmy. Vyjádřeno také jinak, jednotlivci nesmí být s odkazem na veřejný či obecný zájem uloženo nést nadměrné či nepřiměřené břemeno.“

Skutečnost, že se citované ustanovení týká i trestního řízení, vhodně dokresluje jeho častý výklad **judikaturou Evropského soudu pro lidská práva**,¹⁶ který např. v rozsudku ve věci *BENet Praha spol. s r. o. proti České republice* ze dne 24. 2. 2011 (stížnost č. 33908/04) v právním posouzení pod č. 90. uvádí: „Soud připomíná, že článek 1 Protokolu č. 1, který v podstatě zaručuje právo na majetek, obsahuje tři pravidla. První, které je vyjádřeno v první větě prvního odstavce a je obecné povahy, stanoví základní princip pokojného užívání majetku. Druhé pravidlo v druhé větě téhož odstavce upravuje zbavení majetku a stanoví pro to určité podmínky. Třetí, obsažené ve druhém odstavci, uznává právo smluvních stran úmluvy mimo jiné upravit užívání majetku v souladu s obecným zájmem.¹⁷ Druhé a třetí pravidlo, které se týká zvláštních případů zásahu do práva na pokojné užívání majetku, je přitom třeba vykládat ve světle obecného principu zakotveného v prvním pravidle.“ Pod č. 99 téhož rozhodnutí ESLP dále konstatuje, že „jakýkoliv zásah do majetkových práv musí sledovat legitimní cíl v obecném zájmu. Napadené opatření bylo učiněno v kontextu trestního vyšetřování s podezřením, že zajištěné prostředky jsou výnosem z trestné činnosti obviněného jednatele. Cíl boje se zločinem je nepochybně v obecném zájmu ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1“.¹⁸

Konkrétní mezinárodní závazky v oblasti zajišťování majetku v trestním řízení pak pro Českou republiku vyplývají mimo Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu ze dne 8. listopadu 1990, přijaté ve Štrasburku (č. 33/1997 Sb.),

¹⁶ Anglicky European Court of Human Rights, zkratka ESLP, se sídlem ve Štrasburku, zřízen roku 1959 k projednávání porušení citované úmluvy.

¹⁷ K tomu srov. také ŘEPÍK, B. Kdy porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Evropské úmluvy o lidských právech. *Bulletin advokacie*. 2001, č. 3, s. 9, bod I.2: „Řada ustanovení Úmluvy a dodatkových protokolů k ní obsahuje tzv. limitativní klauzule, na základě kterých může stát omezit práva a svobody zaručené Úmluvou a protokoly. Takové klauzule obsahují druhé odstavce článků 8 až 11 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svoboda projevu, svoboda shromažďování a sdružování) a dále článek 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku), článek 2 odst. 3 Protokolu č. 4 (svoboda pohybu) a článek 1 Protokolu č. 7 (procesní záruky týkající se vyhoštění cizinců). Všechny tyto klauzule obsahují odkaz na vnitrostátní právo. Každý zásah do práva nebo svobody chráněných těmito ustanoveními musí mít základ ve vnitrostátním právu a musí být proveden v souladu s tímto právem. Porušení vnitrostátního práva má za následek porušení Úmluvy.“

¹⁸ Dostupné z: www.eslp.justice.cz, případně databáze HUDOC, European Court of Human Rights, www.hudoc.echr.coe.int/eng. K judikatuře ESLP viz rovněž např. rozsudek ESLP ve věci *Forminster Enterprises Limited proti České republice* ze dne 9. 10. 2008 (stížnost č. 38238/04). ESLP zde mimo jiné konstatoval, že z důvodu nepřiměřeně dlouho trvajících zajištění akcií náležících stěžovateli v rámci trestního řízení došlo k porušení jejího práva na pokojné užívání majetku, zaručeného v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. K uvedenému závěru dospěl ESLP proto, že stěžovateli právo nakládat s jejími akciemi bylo pozastaveno po dobu více než 11 let, čímž byla dle názoru ESLP narušena spravedlivá rovnováha mezi obecnými zájmy společnosti a zájmy stěžovatelky. Stručně shrnuto, ESLP vyslovil porušení citovaného práva pouze z důvodu nepřiměřené doby trvání zajištění, které jinak shledal za zákonné a sledující legitimní cíl.

zejména z Trestněprávní úmluvy o korupci ze dne 27. ledna 1999, přijaté taktéž ve Štrasburku (č. 70/2002 Sb.), jejíž čl. 19, nazvaný „Sankce a opatření“, v odst. 3 stanoví: „Každá smluvní strana přijme taková legislativní a jiná opatření, která budou nezbytná k tomu, aby bylo možné konfiskovat nebo jinak postihnout předměty a výnosy z trestných činů uváděných v této úmluvě nebo majetek, jehož hodnota odpovídá těmto výnosům.“

Mimo to považují za vhodné ocitovat ještě Úmluvu Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami ze dne 20. prosince 1988, sjednanou ve Vídni (č. 462/1991 Sb.¹⁹), jejíž čl. 5, nazvaný „Konfiskace“, např. v bodu 1 stanoví: „1. Každá smluvní strana přijme potřebná opatření ke konfiskaci: (a) výtěžků získaných z trestných činů stanovených podle odstavce 1 článku 3, nebo majetku, jehož hodnota odpovídá takovým výtěžkům; (b) omamných a psychotropních látek, materiálů nebo zařízení, případně jiných prostředků užitých nebo určených k užití jakýmkoliv způsobem při spáchání trestných činů stanovených podle odstavce 1 článku 3. 2. Každá smluvní strana přijme rovněž nezbytná opatření k tomu, aby její příslušné orgány mohly identifikovat, sledovat, zmrazit nebo zabavit výtěžky, majetek, prostředky nebo jakékoli jiné předměty uvedené v odstavci 1 tohoto článku, za účelem případné konfiskace.“ Bod 6 posléze upřesňuje: „6. (a) Pokud výtěžky byly převedeny nebo přeměněny v jiný majetek, aplikují se opatření uvedená v tomto článku na tento majetek, nikoliv na výtěžky. (b) Pokud byly výtěžky smíseny s majetkem získaným ze zákonných zdrojů, podléhá tento majetek konfiskaci v rozsahu odpovídajícím odhadnuté hodnotě smíšených výtěžků, aniž by byla dotčena oprávnění k zabavení nebo zmrazení. (c) Na nabytí jiných zisků, jejichž zdroji jsou: (i) výtěžky, (ii) majetek, do něhož byly převedeny nebo přeměněny výtěžky nebo (iii) majetek smísený s výtěžky, se též vztahují opatření uvedená v tomto článku, a to stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako u výtěžků.“

Stejně tak nelze ponechat stranou pozornosti **právní předpisy Evropské unie**²⁰ (pro potřeby této publikace bez ohledu na jejich charakter a případnou potřebu implementace či prováděcích předpisů²¹), jako např. rámcové rozhodnutí²² Rady č. 2001/500 ze dne

¹⁹ Podrobnější výklad k Úmluvě např. STIERANKA, J. *Boj proti legalizaci příjmů z trestné činnosti vo vybraných krajinách Európskej únie*. Praha: Scientia, 2009, zejména s. 28–52.

²⁰ Dostupné z: www.eur-lex.europa.eu.

²¹ „Je samozřejmě podstatnou otázkou, jakým způsobem je tento právní řád aplikován na území jeho členských států v souladu s jejich ústavní úpravou. Členství v Evropské unii však nedovoluje vyloučit plnění přijatých závazků odvoláním se na vnitrostátní předpisy.“ – KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 190.

²² „Rámcová rozhodnutí jsou určena ke sblížení zákonů a jiných právních předpisů členských států, jsou závazná co do výsledku, kterého má být dosaženo, přičemž volba forem a prostředků je ponechána vnitrostátním orgánům. Tyto právní akty nemají bezprostřední účinek (obdoba směrnice v komunitárním právu). Rozhodnutí jsou právní akty unijního práva týkající se jiných záležitostí než opatření ke sblížení zákonů a jiných právních předpisů členských států. Spolu s rámcovými rozhodnutími nahradily společné akce (joint action). Jedná se o právní akty závazné, ale nikoliv bezprostředně účinné.“ – JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 87

26. 6. 2001 o prání špinavých peněz, vysledování, zmrazení, zajištění a propadnutí nástrojů trestné činnosti a výnosů z ní. Článek 3 tohoto rámcového rozhodnutí, nazvaný „Propadnutí majetku“, zní: „Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby zajistil, že jeho hmotněprávní a procesní předpisy o propadnutí výnosů z trestné činnosti také umožňují, přinejmenším v případech, kdy tyto výnosy nelze zajistit, propadnutí majetku, jehož hodnota odpovídá hodnotě výnosů, a to jak v řízeních vnitrostátních, tak v řízeních vedených na žádost jiného členského státu, včetně žádostí o výkon cizích rozhodnutí o propadnutí. Členské státy však mohou vyloučit propadnutí majetku, jehož hodnota odpovídá hodnotě výnosů z trestné činnosti, v případech, kdy by tato hodnota byla nižší než 4 000 EUR.“ Opomenuta nesmí zůstat ani směrnice Evropského parlamentu 2014/42/EU o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii,²³ která vymezuje v podstatě základní standardy zajišťování, jež by měly být respektovány ve všech státech EU.

Rozvedením ústavních principů a výsledkem přenesení shora citovaných mezinárodních závazků do právního řádu České republiky je právě její vnitrostátní **zákonná úprava**. V případě zajištění nástrojů trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti se z pohledu postupu orgánů činných v trestním řízení jedná zejména o trestní řád, jehož konkrétním ustanovením bude věnována pozornost v následujících kapitolách. Již na tomto místě je nicméně možné předeslat, že zásadní změnu v této oblasti přinesla jeho novela č. 55/2017 Sb., účinná od 18. 3. 2017 (dále jen „zajišťovací novela“), která oproti předcházejícímu stavu upravila postup dotčených orgánů jednotným způsobem, bez ohledu na povahu předmětu zajištění. Pozornost bude třeba věnovat samozřejmě i trestnímu zákoníku²⁴ a přiměřeně také zákonu č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, jako dalším z právních předpisů významně se dotýkajících této oblasti.

V rámci tohoto „zákonného shrnutí“ je vhodné připomenout zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, účinný od 1. 1. 2018, který přináší významný posun v možnostech poškozených uspokojit své majetkové nároky z vymožených majetkových trestních sankcí.

(Pro úplnost je vhodné konstatovat, že zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neobsahuje zvláštní úpravu týkající se zajištění nástrojů trestné

²³ K europeizaci trestního práva více viz rovněž např. FENYK, J. Europeizace (ES/EU) v oblasti peněžitých trestních sankcí. *Státní zastupitelství*. 2017, č. 19, s. 19.

²⁴ „Trestní právo hmotné i procesní vycházejí ze stejných kriminálně politických a ústavních principů. Mají společný cíl, společný pojmoslovný aparát, společné instituty. Zákonodárce musí dbát na vnitřní soulad norem hmotného a procesního práva.“ – JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 19.

činnosti a výnosů z trestné činnosti a náhradní hodnoty za ně, tedy se s ohledem na jejich odkazovací ustanovení²⁵ užije v tomto směru obecná úprava trestního řádu. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nicméně obsahuje určitý speciální institut ve svém § 33, jimž je možné za splnění zde uvedených zákonných podmínek, vztahujících se k naplnění specifického účelu, omezit nakládání s majetkem obviněné právnické osoby.²⁶ Tomuto ustanovení však s ohledem na zvolený obsah publikace nebude věnována samostatná pozornost, stejně tak jako pozornost nebude věnována zákonu č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, upravujícímu zajištění majetku v rámci právního styku s cizinou.)

Abych vyčerpala právní úpravu zvolené problematiky v širším kontextu, musím mimo zmíněné ústavní principy zdůraznit ještě **základní zásady**²⁷ trestního řízení se dotýkající, zakotvené přímo v trestním řádu, zejména v § 2 odst. 4 tr. řádu: „Jestliže tento zákon nestanoví něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů; s největším urychlením projednávají zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, je-li to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku. Trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. K obsahu petic zasahujících do plnění těchto povinností orgány činné v trestním řízení nepřihlížejí.“ Z citovaného ustanovení je třeba zdůraznit v něm zakotvenou zásadu rychlosti a zásadu přiměřenosti (neboli časové hledisko a hledisko proporcionality coby důležitá kritéria při posuzování zákonnosti využívání zajišťovacích institutů), kterým bude věnována samostatná pozornost na různých místech této práce.

²⁵ Ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, a § 1 odst. 2 zák. o tr. odpovědnosti p. o.

²⁶ Ustanovení § 33 odst. 1 zák. o tr. odpovědnosti p. o.: „Hrozí-li důvodná obava, že obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v § 67 písm. c) trestního řádu, může již v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu obviněné právnické osobě dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem této právnické osoby; přitom přihlédne i k důsledkům, které může mít uložení zajišťovacího opatření na třetí osoby.“

²⁷ K zásadám viz rovněž ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 55.

Konečně nelze opomenout **judikaturu Ústavního soudu České republiky** (resp. i judikaturu jiných soudů, zejména Nejvyššího soudu České republiky²⁸), která fakticky vytváří další limity, v nichž se orgány činné v trestním řízení v praxi pohybují. S ohledem na vše dosud uvedené považují již v tomto okamžiku za vhodné ocitovat část odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 333/04, přílehlavě shrnující dosavadní rozhodovací praxi v dané oblasti.

Judikatura

„Při přezkoumávání rozhodnutí o použití dočasných majetkových zajišťovacích institutů, v důsledku čehož je znemožněno či citelně omezeno dispoziční právo dotčeného subjektu, Ústavní soud ve své rozhodovací praxi stanovil požadavky, jež jsou na takováto rozhodnutí kladena z pohledu ústavně právního: rozhodnutí musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 2 odst. 1, čl. 38 odst. 1 Listiny) a nemůže být projevem svévole (čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR a čl. 2 a 3 Listiny), což znamená, že vyvozené závěry o naplnění podmínek uvedených v příslušných ustanovení tr. řádu nemohou být ve zcela zřejmém nesouladu se zjištěnými skutkovými okolnostmi, jež jsou orgánům činným v trestním řízení k dispozici. Jsou-li tyto požadavky dodrženy a zásah státu respektuje přiměřenou (spravedlivou) rovnováhu mezi požadavkem obecného zájmu společnosti, který je zásahem sledován, a požadavkem na ochranu základních práv jednotlivce, Ústavní soud nepovažuje zajištění majetku obviněného za protiústavní zásah do jeho vlastnických práv.“ (IV. ÚS 333/04)

Citované rozhodnutí v podstatě představuje podrobnější výklad výše uvedených základních principů, na nichž je zajišťování majetku v českém trestním řízení postaveno. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje rozumný (opodstatněný) vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými cíli (**hledisko proporcionality**). Tuto přiměřenost mimo jiné ovlivňuje i délka trestního řízení, v jehož průběhu by měla být přezkoumávána opodstatněnost zásahu státu do omezovaného základního práva včetně rozsahu, v jakém bylo příslušným orgánem o zajištění majetku rozhodováno (**časové hledisko** – viz judikatura níže). Ústavní soud opakovaně připomíná, že základní právo na ochranu majetku zaručené výše uvedenými články Listiny a Úmluvy není absolutní a stát do něj může za podmínek stanovených těmito články zasáhnout. Test ústavnosti zásahu státu do práva na ochranu majetku nicméně musí spočívat mimo jiné v posouzení, zda se v konkrétním případě

²⁸ „Je sice pravdou, že v České republice nemají soudní rozhodnutí precedenční význam, tak jako je tomu v angloamerickém právním systému, zároveň však nelze tvrdit, že jsou při aplikaci práva bezvýznamné. Takové tvrzení by bylo v rozporu s faktickou situací, kdy je judikatura soudu hojně používána a respektována, tak i do jisté míry s právním řádem České republiky, ze kterého význam judikatury vyplývá.“ – JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 43.

jednalo o majetek, proti němuž bylo možné takto postupovat (viz dále), a zda byl zásah uskutečněný na základě zákona nezbytný v demokratické společnosti a sledoval legitimní cíl.

Judikatura

„Na druhou stranu skutečnost, že se jedná pouze o časově omezené opatření, nevyklučuje jeho způsobilost zasáhnout do ústavně zaručených práv osob. Oprávněnost úkonů v rámci konkrétního trestního řízení je v první řadě posuzována v rámci soustavy orgánů činných v trestním řízení, a to tak, aby v případě pochybení mohly zjednat nápravu již na této úrovni. Každé zasahování do práva na pokojné užívání majetku musí splňovat i kritérium přiměřenosti. Musí existovat rozumný (opodstatněný) vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými cíli. (...) Aniž by Ústavní soud předjímal rozhodnutí obecného soudu v této věci, je možné uzavřít, že dosavadní délka trestního řízení je nepřiměřeně dlouhá tomu, aby opodstatňovala zásah do základního práva na majetek v rozsahu, v jakém bylo obecným soudem rozhodováno. Orgány veřejné žaloby měly dostatek času na to, aby dosáhly provedení celého řízení, završeného i případným zabráním zajištěných peněžních prostředků, avšak doposud se tak nestalo a není zřejmé, zda a kdy se tak stane. Za této situace nemůže být dána přednost zájmům státu na zajištění těch peněžních prostředků, které mají být použity na úhradu splatných závazků, nota bene závazků vůči státu.“ **(náleží Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. II. ÚS 642/07)**

Také srov.: „S narůstajícím časem se totiž dočasnost zajišťovacího institutu relativizuje a je třeba ji posuzovat mnohem přísněji. Zde není možné se spokojit s pouhým zjištěním, že rozhodnutí o zajištění bylo vydáno na základě zákona, příslušným orgánem a že není projevem svévole. U mnohaletých zajištění je třeba nad rámec těchto požadavků zohlednit, co ovlivňuje délku samotného zajištění, tedy zda je dána objektivní složitostí trestní věci či uplatňováním (i obstrukčním) procesních práv, nebo zda je délka řízení ovlivněna neodůvodněnými průtahy a pochybeními ze strany orgánů činných v trestním řízení.“ **(náleží Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 1367/2017)**

Dále více viz náleží Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 1396/07, náleží Ústavního soudu ze dne 2. 12. 2013, sp. zn. I. ÚS 2485/13, náleží Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2014, sp. zn. IV. ÚS 3501/13.

Obdobně srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 4. 2013, sp. zn. 4 Tz 7/2013.

Ze shora vymezeného právního rámce snad vyplývá, že pohybujeme-li se v oblasti zajišťování majetku v trestním řízení, pohybujeme se vždy na hraně tvořené z jedné strany povinností státu majetkově postihovat pachatele trestné činnosti, zejména odčerpáváním výnosů z ní pocházejících, a z druhé strany povinností státu zajistit ochranu vlastnického práva jednotlivce coby jednoho ze základních lidských práv a svobod.

ČÁST TŘETÍ

ZÁKLADNÍ POJMY V OBLASTI ZAJIŠŤOVÁNÍ MAJETKOVÝCH HODNOT

Aby bylo možné porozumět dalšímu výkladu bez větších obtíží, považuji za vhodné vypořádat se hned na začátku s významem nejčastěji užívaných pojmů v dané oblasti, a to pojmů „nástroj trestné činnosti“, „výnos z trestné činnosti“, „náhradní hodnota“ a „majetek pachatele“.²⁹

Nástroj trestné činnosti a výnos z trestné činnosti

S ohledem na skutečnost, že hmotněprávní i procesněprávní úprava zahrnuje oba pojmy většinou v týchž zákonných ustanoveních, budou zde pro tuto svoji provázanost vysvětleny společně, neboť je spojuje celá řada shodných znaků, kterými se naopak od dalších pojmů odlišují. V jakých českých trestněprávních předpisech tedy můžeme najít tzv. legální definici nástrojů z trestné činnosti a výnosů z trestné činnosti?

Novela trestního zákoníku č. 287/2018 Sb. (účinná od 1. 2. 2019) zavedla legální definici obou výše uvedených pojmů nově přímo do trestního zákoníku. [Tyto definice odrážejí do značné míry mezinárodní závazky České republiky, z předmětného hlediska výslovně uvedené např. v Úmluvě o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu ze dne 8. listopadu 1990, přijaté ve Štrasburku (č. 33/1997 Sb.)].

K nástrojům:

Aktuálně se tedy podle § 135a tr. zákoníku nástrojem trestné činnosti rozumí věc, která byla určena nebo užita ke spáchání trestného činu, včetně plodů a užitků. (K plodům a užitkům více viz u charakteru věci.)

Citovaná definice nahradila prozatímní definici z tr. řádu, kterou do něj vnesla již zmiňovaná zajišťovací novela. Do 31. 1. 2019 tak uváděl § 77b odst. 1 písm. b) tr. řádu, že věcí důležitou pro trestní řízení je věc, která byla určena ke spáchání trestného činu nebo byla k jeho spáchání užita (dále jen „nástroj trestné činnosti“). Od 1. 2. 2019 v § 77b odst. 1 písm. b) tr. řádu již nalezneme jen odkaz na nástroj trestné činnosti bez bližšího vysvětlení, neboť toto je již zakotveno v trestním zákoníku.

²⁹ Více viz rovněž DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád. Komentář I.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 644–646, k § 77b.

Obdobně byl před účinností novely trestního zákoníku č. 287/2018 Sb. nástroj opísem zmiňován v § 70 a § 101 tr. zákoníku, který ve znění před 1. 2. 2019 uváděl následující: Podle § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku v tehdejšímu znění mohl soud uložit trest propadnutí věci, které bylo užito k spáchání trestného činu nebo která byla k spáchání trestného činu určena.³⁰ Podle § 101 odst. 1 tr. zákoníku pak mohl soud uložit, že se taková věc [tj. věc definovaná v § 70 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku] zabírá:

- a) náleží-li pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,
- b) náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo
- c) ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu.

Znění aktuálně platné a účinné se s ohledem na legální definici § 135a tr. zákoníku omezuje v § 70 odst. 2 písm. a) již jen na konstatování, že soud může uložit trest propadnutí věci, která je nástrojem trestné činnosti. Ustanovení § 101 odst. 1 tr. zákoníku pak zůstalo s ohledem na svůj odkazovací charakter beze změn.

Změny, které přinesla zmíněná novelizace, uvádím z toho důvodu, že o nástroji tak hovoří TZ.I.Beck.Komentář k § 70 tr. zákoníku. Zde se uvádí, že „věc nebo jiná majetková hodnota byla užita ke spáchání trestného činu, jestliže za použití této věci nebo jiné majetkové hodnoty nebo jejím prostřednictvím pachatel naplnil skutkovou podstatu trestného činu. Zpravidla pomocí takové věci nebo jiné majetkové hodnoty pachatel realizoval jednání jako obligatorní znak objektivní stránky trestného činu, i když tak nemusel učinit ve vztahu k celému rozsahu jednání, resp. určitá věc nebo jiná majetková hodnota mu mohla jen umožnit nebo usnadnit vlastní realizaci jednání. Může jít jednak o věci zvlášť zhotovené nebo přizpůsobené ke spáchání trestné činnosti (tzv. reálná instrumenta sceleris, tj. zločinecké nástroje v technickém smyslu), např. padělatelské nebo kasařské náčiní, ale též o věci jinak sloužící k nezávadné činnosti, např. fotografický přístroj nebo videokameru použité k výrobě pornografických snímků, kopírovací přístroj použitý k padělání peněz, automobil použitý k nelegálnímu převozu osob přes státní hranice, střelnou zbraň použitou k loupeži, osobní počítač použitý k neoprávněné manipulaci s informacemi“.³¹ TZ.I.Beck.Komentář rovněž vysvětluje, že definici nástroje může splňovat i běžná věc, která pouze v důsledku náhodných okolností byla ke spáchání úmyslného trestného činu použita

---

³⁰ „Účelem trestu propadnutí věci je zneškodnit věc, která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestných činů, ztížit pro daného pachatele podmínky k další trestné činnosti a odejmout mu prospěch ze spáchání trestného činu.“ – ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné I.* 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 343.

³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 914–915.

(např. kuchyňský nůž). Obdobně týž komentář vysvětluje, že věc nebo jiná majetková hodnota byla ke spáchání činu určena tehdy, jestliže byla opatřena a přechovávána za účelem realizace trestného jednání a způsobení následku.^{32, 33}

Shrnutí

Pokusím-li se tedy shrnout vše uvedené, dospívám k závěru, že pojmem „**nástroj trestné činnosti**“ je označována věc, která byla opatřena či přechovávána s cílem konkrétní trestnou činnost spáchat či jejímž prostřednictvím již bylo spáchání konkrétní trestné činnosti alespoň částečně realizováno, umožněno či usnadněno, bez ohledu na charakter či původní účel takové věci, který s trestnou činností nemusí souviset, včetně jejích plodů a užitků.

K výnosu:

Aktuálně se podle § 135b tr. zákoníku výnosem z trestné činnosti rozumí jakákoli ekonomická výhoda pocházející z trestného činu. Trestní zákoník dělí výnosy na bezprostřední a zprostředkované s tím, že podle § 135b odst. 2 tr. zákoníku bezprostředním výnosem z trestné činnosti rozumí věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, včetně plodů a užitků. Zprostředkovaný výnos upravuje § 135b odst. 3 tr. zákoníku, stanovující, že zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti se rozumí věc, včetně plodů a užitků:

- a) která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti,
- b) ve kterou byla věc tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti, byť jen zčásti, přeměněna nebo
- c) k jejímuž zhodnocení došlo, byť jen zčásti, prostřednictvím věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti.

Citovaná vyčerpávající definice nahradila prozatímní definici z tr. řádu, kterou do něj vnesla opakovaně zmiňovaná zajišťovací novela. Do 31. 1. 2019 tak § 77b odst. 1 písm. c) tr. řádu uváděl, že věcí důležitou pro trestní řízení je věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za trestný čin nebo byla, byť jen zčásti, nabyta za věc získanou trestným činem nebo za věc tvořící odměnu za trestný čin, včetně plodů a užitků (dále jen „výnos z trestné činnosti“). Od 1. 2. 2019 v § 77b odst. 1 písm. c) tr. řádu již nalezneme jen odkaz na výnos z trestné činnosti bez bližšího vysvětlení, neboť toto je již zakotveno v trestním zákoníku.

³² Ibid., s. 915–916.

³³ Tzv. potenciální *instrumenta sceleris*, srov. rovněž KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 576.

Obdobně byl před účinností novely trestního zákoníku č. 287/2018 Sb. výnos opisem zmiňován v § 70 a v § 101 tr. zákoníku, které ve znění před 1. 2. 2019 uváděly následující: Podle § 70 odst. 1 tr. zákoníku v tehdejší znění soud uložil trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, podle § 70 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku pak soud mohl uložit trest propadnutí věci, kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyt za věc uvedenou v § 70 odst. 1, pokud hodnota věci uvedená v § 70 odst. 1 nebyla ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty zanedbatelná. Znění aktuálně platné a účinné se s ohledem na legální definici § 135b tr. zákoníku omezuje v § 70 odst. 1 již jen na konstatování, že soud uloží trest propadnutí věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti, § 70 odst. 2 písm. b) pak obdobně užívá termíny bezprostředního a zprostředkovaného výnosu.

Podle § 101 odst. 2 tr. zákoníku ve znění před 1. 2. 2019 pak mohl soud uložit zabránění věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za trestný čin anebo která byla, byť jen zčásti, nabyta za věc získanou trestným činem nebo za věc tvořící odměnu za trestný čin, pokud hodnota věci, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, nebyla ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná a pokud taková věc:

- a) náležela pachateli, který byl odsouzen za trestný čin, ze kterého věc pochází,
- b) náležela pachateli, kterého nebylo možné stíhat nebo odsoudit,
- c) náležela pachateli, od jehož potrestání soud upustil,
- d) náležela nepříčetné osobě, která spáchala čin jinak trestný,
- e) náležela jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla, nebo
- f) byla součástí majetku ve svěřenském fondu nebo obdobném zařízení (dále jen „svěřenský fond“) anebo v podílovém fondu.

Aktuálně již i toto ustanovení pracuje s termíny bezprostředního a zprostředkovaného výnosu. (V obou případech postihovalo zabránění plody i užitky takové věci – § 70 odst. 3 tr. zákoníku v tehdejší znění, § 101 odst. 3 tr. zákoníku v tehdejší znění.)

Změny, které přinesla zmíněná novelizace, opět uvádím z toho důvodu, že ve starších komentářích k trestnímu zákoníku je třeba hledat definici výnosů v komentáři k poslední zmíněným ustanovením, tj. k § 70 a § 101 tr. zákoníku. Sama považuji aktuální legální definici výnosů v § 135b tr. zákoníku za pochopitelnou a vyčerpávající, proto zde (na rozdíl od nástroje) nebude komentář citován.

Pro celistvost výkladu k definici výnosu z trestné činnosti je možné připomenout, že pojem „výnos z trestné činnosti“ zaznívá i v názvu trestného činu „legalizace výnosů z trestné činnosti“, tedy s tímto termínem pracuje skutková podstata § 216 tr. zákoníku. Obdobným způsobem je pojem „výnos z trestné činnosti“ definován v zákonu č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci

výnosů z trestné činnosti a financování terorismu³⁴, který v § 3 odst. 1 věty první před středníkem uvádí: „Legalizací výnosů z trestné činnosti se pro účely tohoto zákona rozumí jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti s cílem vzbudit zdání, že jde o majetkový prospěch nabytý v souladu se zákonem.“³⁵

Shrnutí

Pokusím-li se poněkud zjednodušeně shrnout výše uvedené, dospívám k závěru, že pojem „**výnos z trestné činnosti**“ je v českém trestním právu chápán poměrně široce. Značí v podstatě **jakoukoli ekonomickou, penězi ocenitelnou výhodu/hodnotu, která přináší majetkový prospěch buď pachateli, nebo třetí osobě a která má zároveň původ v trestné činnosti, a to buď přímý (bezprostřední), nebo nepřímý (zprostředkovaný), tj. ve formě odměny za ni či hodnoty, která byla za takovou ekonomickou výhodu pocházející z trestné činnosti či za odměnu za ni opatřena, v níž byla přeměněna nebo jejímž prostřednictvím byla zhodnocena (s výhradou poměru hodnot), včetně všech jejich plodů a užitků.**

Obsah uvedené definice je naplněn i tehdy, nedojde-li v důsledku trestného činu k takovému snížení majetkových hodnot, k němuž by za běžného chodu věcí, tj. bez spáchání trestného činu, došlo. Jinak řečeno, za výnos z trestné činnosti lze považovat i částku, o kterou se v důsledku trestného činu nesníží majetek určité osoby, ačkoliv se snížit měl. Typicky se jedná o případ krácení daní, kdy jednáním naplňujícím skutkovou podstatu trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby podle § 240 (minimálně) odst. 1 tr. zákoníku není státu na daních odvedena částka, jež být správně odvedena měla.³⁶ I „neúbytek“ konkrétních majetkových hodnot lze

³⁴ Tento zákon mimo jiné zrušil starší zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů. Více k zákonu č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu: TVRDÝ, J., VAVRUŠKOVÁ, A. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018.

³⁵ K výnosům z trestné činnosti z pohledu procesu tzv. praní špinavých peněz a jeho odhalování více viz např. DVOŘÁK, V. *Ekonomické a kriminální aspekty legalizace výnosů z trestné činnosti*. Praha: Scientia, 2010.

³⁶ Obdobně DVOŘÁK, V. Výnos z trestné činnosti a jeho modifikace. In *Výnosy z trestné činnosti, jejich odhalování, identifikace a možnosti jejich odčerpání. Sborník studií*. Ed. DVOŘÁK, V. Praha: Scientia, 2010, s. 212: „Termín ‚ekonomická výhoda‘ byl evidentně užit právě proto, aby umožňoval co nejširší výklad možných způsobů obohacení na základě trestné činnosti. Na rozdíl od dřívější teorie i praxe se (v České republice) i v rámci Evropské unie přešlo k názoru, že za ekonomickou výhodu je třeba považovat i výnos získaný zkrácením daně, případně zneužitím jiné daňové výhody.“

tedy považovat za výnos z trestné činnosti.³⁷ Takový „neúbytek“ však z pochopitelných důvodů nebude možné zajistit. Z popsané situace je nicméně zároveň zřejmé, že výnosy, které konkrétní osoba tímto způsobem „získávala“, průběžně spotřebovávala formou běžného utrácení svého majetku během doby páčání trestné činnosti. Namísto tak budou úvahy o zajištění náhradní hodnoty za takové výnosy – viz dále.

K nástrojům a k výnosu:

Z uvedeného tedy vyplývá, že u nástroje trestné činnosti či výnosu z trestné činnosti jako předmětu zajištění **není rozhodující, jaká osoba má k tomuto předmětu vlastnický či dispoziční vztah v okamžiku rozhodování o zajištění** (tj. může se jednat o pachatele i o třetí osobu, která tuto věc nabyla), **ani skutečnost, v jakém je tato osoba procesním postavením** (tj. může se jednat o podezřelého či obviněného či jinou, tzv. zúčastněnou osobu – viz dále).

V tuto chvíli lze zjednodušeně konstatovat, že základním smyslem dále podrobně vysvětleného zajišťovacího institutu, směřujícího vůči nástrojům trestné činnosti či výnosům z ní, je jednak zabránit jejich dalšímu užívání k jejímu páčání (nástroje) a jednak odčerpat hodnoty, které pachatel či jiná osoba nabyli v souvislosti s trestnou činností (výnosy).

Majetek pachatele

Termín „majetek pachatele“ má naopak zcela jiný význam a i jím podmíněný jiný účel zajištění. Podíváme-li se opět nejprve po legální definici, zjistíme, že přímo v podobě užitého termínu ji v podstatě v českých trestněprávních normách nenajdeme. A to přesto, že konkrétní zajišťovací instituty s termínem „majetek“ pracují.

Základem hledané definice může být § 135 tr. zákoníku, které uvádí, že věc náleží pachateli, jestliže ji v době rozhodnutí o ní vlastní, je součástí jeho majetku nebo s ní fakticky jako vlastník nakládá, aniž je oprávněný vlastník nebo držitel takové věci znám. TR. I. Beck. Komentář k § 47 tr. řádu definuje pojem majetek obviněného následovně: „Majetkem obviněného je nutno rozumět souhrn všech majetkových hodnot, tj. věcí i pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot, které náleží obviněnému.“³⁸

Procesní instituty, které zajištění majetku pachatele zmiňují, nalezneme v trestním řádu aktuálně čtyři. Jedná se o zajištění nároku poškozeného (§ 47 tr. řádu),

---

³⁷ Srov. definování výnosu v: ŠUGÁR, J. a kol. *Odčerpávání výnosů z trestné činnosti v praxi orgánů činných v trestním řízení*. Praha: Scientia, 2009, s. 13, a dále v: VONDRUŠKA, F., ZÁRUBA, J., TREŠLOVÁ, L. *Odčerpávání majetku pocházejícího z nelegitimních zdrojů mimo trestními prostředky*. Praha: Scientia, 2010, s. 66–70.

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 556.

zajištění výkonu peněžitého trestu (§ 344a tr. řádu), zajištění výkonu trestu propadnutí majetku (§ 347 tr. řádu) a zajištění výkonu ochranného opatření zabránění části majetku (§ 358b tr. řádu). Ve všech uvedených případech zákon uvádí (spolu s rozvedením konkrétních zákonných podmínek pro ten který případ), že je možné tímto zákonem stanoveným způsobem zajistit „majetek obviněného nebo jeho určenou část“. Z uvedeného je zcela zřejmé, že předmětné instituty je možné využít pouze vůči majetku obviněného – tedy vůči majetku zcela konkrétní osoby – pachatele trestné činnosti, nadto ve fázi po zahájení trestního stíhání této osoby.

Pro úplnost je možné připomenout, že trestní zákoník pracuje s termínem „majetek“ zejména v § 66, upravujícím trest propadnutí majetku, a v § 102, upravujícím ochranné opatření zabránění části majetku, bez většího dopadu na definici tohoto termínu.

Na rozdíl od postižení výnosů z trestné činnosti je ale smyslem všech zmíněných ustanovení postihnout tzv. legální majetek pachatele, který s trestnou činností nijak nesouvisí.

Shrnutí

Pro „zajišťovací“ účely tak mohou pojmově shrnout, že **„majetkem pachatele“ je souhrn peněží ocenitelných ekonomických/majetkových hodnot/výhod, jež pachatel nabyl do vlastnictví obvyklým zákonným způsobem, tedy nejde o věci získané trestnou činností.**³⁹

Pro přesnost je nicméně třeba doplnit, že jsou judikovány i výjimky – viz judikatura.

Judikatura

„Majetkem obviněného, který by mohl být zajištěn podle § 47 tr. řádu, nejsou věci získané trestným činem, např. věci zpronevěřené nebo odcizené. Zajistit nárok poškozeného rozhodnutím podle § 47 tr. řádu lze však na nemovitostech, které obviněný měl získat trestným činem podvodu podle § 209 trestního zákoníku spáchaným vůči poškozenému, a které byly zapsány v katastru nemovitosti jako majetek obviněného.“ **(usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 7. 1995, sp. zn. 10 To 344/95)**

K tomu je možné uvést, že již z citované právní věty je zřejmé, že v tomto konkrétním případě zvolené řešení respektuje vzniklou právní situaci, vycházející z pravidel pro převod nemovitostí, resp. z důsledků zápisu aktuálního stavu v katastru nemovitostí. V podstatě tak na shora uvedené definici majetku obviněného nic nemění.

³⁹ Srov. § 495 občanského zákoníku: „Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.“

Z uvedeného tedy vyplývá, že u majetku pachatele jako předmětu zajištění je **zcela rozhodující, jaká osoba má k tomuto předmětu vlastnický či dispoziční vztah v okamžiku rozhodování o zajištění (tj. jedná se vždy o pachatele), a rovněž je rozhodující, v jakém je tato osoba procesním postavení.** Aktuálně umožňují zajišťovací instituty postupovat pouze vůči **majetku obviněného.**

Obdobně je možné konstatovat, že základním smyslem zajišťovacích institutů směřujících vůči majetku obviněného je postihnout hodnoty, které pachatel nabyt bez ohledu na svou trestnou činnost, tj. změnit majetkovou situaci pachatele v jeho „nepospěch“, s cílem buď nahradit škodu způsobenou trestným činem (tj. opět reparovat narušené vztahy), nebo pachatele potrestat – v obou případech umenšením jeho již existujícího legálního majetku.

Náhradní hodnota

Ačkoliv termín náhradní hodnoty jako věci důležité pro trestní řízení zmiňuje rovněž § 77b odst. 1 písm. d) tr. řádu, najdeme definici tohoto termínu v podstatě v § 79g odst. 1 tr. řádu, který před středníkem stanoví, že nelze-li zajistit věc, která je nástrojem trestné činnosti nebo výnosem z trestné činnosti, může být místo ní zajištěna náhradní hodnota, která odpovídá, byť jen zčásti, její hodnotě. Shodné ustanovení dále mimo jiné uvádí, že náhradní hodnotu lze zajistit osobě, která měla povinnost strpět zajištění původní věci.

Termín „náhradní hodnota“ používá pochopitelně i trestní zákoník, a to jednak v § 71 tr. zákoníku v podobě trestu propadnutí náhradní hodnoty a jednak v § 102 tr. zákoníku v podobě ochranného opatření zabrání náhradní hodnoty.

Ustanovení § 71 odst. 1 tr. zákoníku stanoví: „Jestliže pachatel věc, kterou soud mohl prohlásit za propadlou podle § 70, před uložením trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty. Hodnotu věci nebo jiné majetkové hodnoty, kterou soud mohl prohlásit za propadlou, může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.“

Ustanovení § 102 tr. zákoníku obdobně stanoví: „Jestliže ten, komu by mohla být zabráněna věc podle § 101 odst. 1 nebo 2, ji před rozhodnutím o zabráněni zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její zabráněni zmaří, anebo jestliže zmaří trest propadnutí věci jednáním porušujícím zákaz podle § 70 odst. 5, popřípadě zmaří zabráněni věci jednáním porušujícím zákaz podle § 104 odst. 2, může mu soud uložit zabráněni náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci. Hodnotu věci, jejíž zabráněni mohl soud uložit, může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.“

Vyomezíme-li si tedy předmětný termín ve vztahu k termínům již v této části definovaným, dospějeme k následující definici: **Náhradní hodnotou je jakákoliv penězi ocenitelná ekonomická/majetková hodnota/výhoda v majetku pachatele či osoby odlišné od pachatele, kterou pachatel či tato osoba nabyli do vlastnictví obvyklým, zákonným způsobem (nabytí nebylo spojeno s trestnou činností), za situace, že pachatel či tato osoba dříve majetkově disponovali s výnosem z (či nástrojem) trestné činnosti, který u nich není z důvodů jejich předchozího jednání směřujícího vůči tomuto výnosu (či nástroji) již možné zajistit. Zároveň je nezbytné, aby její hodnota odpovídala, byť jen částečně, hodnotě „věci“, která měla být původně zajištěna.**

Z uvedeného tedy v tomto případě vyplývá, že u náhradní hodnoty jako předmětu zajištění opět obdobně jako u výnosů z trestné činnosti **není rozhodující, jaká osoba má k tomuto předmětu vlastnický či dispoziční vztah v okamžiku rozhodování o zajištění** (tj. může se jednat o pachatele či o třetí osobu), a rovněž **není rozhodující, v jakém je tato osoba procesním postavení** (tj. opět se může jednat o podezřelého či obviněného či jinou, tzv. zúčastněnou osobu – viz dále). **Napopak je zcela nezbytné, aby tato osoba v minulosti disponovala výnosy z trestné činnosti, které odňala z dispozice orgánů činných v trestním řízení (např. tyto spotřebovala či ukrýla), a aby aktuálně disponovala s legálně nabytou věcí obdobné hodnoty – viz judikatura.**

Judikatura

Viz např.: „Výše uvedená argumentace stěžovatele směřuje proti zákonnosti napadených rozhodnutí o zajištění nemovitostí jako náhradní hodnoty, Ústavní soud se s ní však nemůže ztotožnit. Předně je třeba uvést, že nelze-li zajistit peněžní prostředky, které jsou výnosem z trestné činnosti, pak ust. § 79f tr. řádu umožňuje jako náhradní hodnotu zajistit jakýkoliv jiný majetek pachatele způsobilý zajištění, aniž se vyžaduje, aby tento majetek měl vztah ke spáchané trestné činnosti (srov. rozhodnutí 19/2011 Sb. rozh. tr. a rovněž viz ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1088-1090).“ **(usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2014, sp. zn. IV. ÚS 948/14)**

Obdobně viz také: „Zde je třeba připomenout, jak už to konečně učinil ve svých rozhodnutích Vrchní soud v Praze a také Nejvyšší soud v usnesení ze dne 11. 3. 2014, sp. zn. 4 Tz 2/2014, že postupovat podle § 79f tr. ř. je možné pouze tehdy, nelze-li zajistit peněžní prostředky na účtu (§ 79a a 79b tr. ř.), nemovitost (§ 79d tr. ř.) nebo jinou majetkovou hodnotu (§ 79e tr. ř.) – aplikováno na případ obviněného – které jsou výnosem z trestné činnosti. Tedy primárně musí z nějakého poznatku, skutečnosti, vycházejícího z procesně relevantního důkazu vyplývat, že zde existoval výnos z trestné činnosti, který již ale z objektivních důvodů nelze vydat, odejmout či zajistit, a proto lze přistoupit k zajištění náhradní hodnoty (zde peněžních prostředků na účtu u bank, nemovitostí), která odpovídá byť jen zčásti jejich hodnotě. Potřebná míra pravděpodobnosti, že zde existuje, nebo existoval

výnos z trestné činnosti v podobě, jak ji předpokládá trestní řád v ustanovení § 79a až § 79e, zde musí být dána a musí vycházet z dostatečně konkrétního a věrohodného poznatku (výpověď osoby, listiny, informace z počítačové databáze apod.). Teprve na základě takového poznatku lze aplikovat odpovídající zajišťovací institut, případně místo toho přikročit k zajištění náhradní hodnoty (§79f tr. ř.).“ **(rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2014, sp. zn. 6 Tz 14/2014)**

Základním smyslem zajišťovacích institutů směřujících vůči náhradní hodnotě je tedy postihnout hodnoty, které pachatel či jiná osoba nabyli bez ohledu na trestnou činnost, na místo výnosů (či nástrojů) z trestné činnosti, které prokazatelně vznikly (či existovaly), ale u shodné osoby již není možné je zajistit – tj. umenšit legálně existující majetek, který nahrazuje výnosy (či nástroje) o zcela konkrétní zjištěné hodnotě.

V daném případě můžeme již ze samotné definice cítit určité úskalí v podobě dokazování skutkového stavu tak, jak zákon požaduje, a to zejména u osoby odlišné od pachatele. Je totiž třeba důsledně respektovat, že zajištění náhradní hodnoty je povinna strpět pouze ta osoba, která byla „původně“ povinna snášet zajištění samotných výnosů (či nástrojů), jimiž v okamžiku zajištění již nedisponuje. Naopak důsledně požaduje, aby zajištění byla povinna strpět pouze ta osoba, jež byla povinna strpět zajištění samotných výnosů (či nástrojů), jimiž již nedisponuje.